

oculi sentire possunt; sed etiam, Vide quid sonet, Vide quid oleat; Vide quid sapiat, Vide quam durum sit. Ideoque generalis experientia sensuum, concupiscentia (sicut dictum est) oculorum vocatur; quia videndi officium in quo primatum oculi tenent, etiam cæteri sensus sibi de similitudine usurpant, cum aliquid cognitionis explorant.

LV. Ex hoc autem evidentius discernitur quid voluptatis, quid curiositatis agatur per sensus; quod voluptas pulchra, canora, suavia, sapida, lenia sectatur: curiositas autem etiam his contraria tentandi causa, non ad subeundam molestiam, sed experiendi noscendique libidine. Quid enim voluptatis habet videre in laniato cadavere quod exhorreas; et tamen sicubi jaceat, concurrunt ut contristentur, ut palleant. Timent etiam ne in somnis hoc videant; quasi quisquam eos vigilantes videre coegerit, aut pulchritudinis ulla fama persuaserit. Ita et in cæteris sensibus, quæ persequi longum est. Ex hoc morbo cupiditatis in spectaculis exhibentur quæque miracula. Hinc ad perscrutanda naturæ (quæ præter nos est) operta proceditur, quæ scire nihil prodest, et nihil aliud quam scire homines cupiunt. Hinc etiam, si quid eodem perversæ scientiæ fine per artes magicas quæritur. Hinc etiam in ipsa religione Deus tentatur, cum signa et prodigia flagitantur, non ad aliquam salutem, sed ad solam experientiam desiderata.

LVI. In hac tam immensa sylva plena insidiarum et periculorum, ecce multa præciderim et a meo corde dispulerim, sicuti donasti me facere, Deus salutis meæ: attamen quando audeo dicere, cum circumquaque quotidianam vitam nostram tam multa hujus generis rerum circumstrepant, quando audeo dicere nulla re tali me intentum fieri ad spectandum, et vana cura capiendum? Sane me jam theatra non rapiunt, nec curo nosse transitus side-

rum, nec anima mea unquam responsa quæsivit umbrarum; omnia sacrilega sacramenta detestor. A te, Domine Deus meus, cui humilem famulatum ac simplicem debeo, quantis mecum suggestionum machinationibus agit inimicus ut signum aliquod petam? Sed obsecro te per Regem nostrum, et patriam Jerusalem, simplicem, castam, ut quemadmodum a me longe est ista consensio, ita sit semper longe atque longius. Pro salute autem cuiusquam cum te rogo, alius multum differens finis est intentionis meæ, et te facientem quod vis das mihi, et dabis libenter sequi.

LVII. Verumtamen in quam multis minutissimis et contemptibilibus rebus curiositas quotidie nostra tentatur, et quam sæpe labamur, quis enumerat? Quoties narrantes inania, primo quasi toleramus ne offendamus infirmos, deinde paulatim libenter advertimus. Canem currentem post leporem jam non specto cum in circo fit: at vero in agro si casu transeam, avertit me fortassis, et ab aliqua magna cogitatione, atque ad se convertit illa venatio, non deviare cogens corpore jumentum, sed cordis inclinatione. Et nisi jam mihi demonstrata infirmitate mea, cito admoneas, aut ex ipsa visione per aliquam considerationem, in te assurgere, aut totum contemnere atque transire, vanus hebesco. Quid cum me domi sedentem stellio muscas captans, vel aranea retibus suis irruentes implicans, sæpe intentum facit? Num quia parva sunt animalia, ideo non res eadem geritur? Pergo inde ad laudandum te creatorem mirificum atque ordinatorem rerum omnium, sed non inde intentus esse incipio. Aliud est cito surgere, aliud est non cadere. Et talibus vita mea plena est, et una spes mea magna valde misericordia tua. Cum enim hujuscemodi rerum conceptaculum fit cor nostrum, et portat copiosæ vanitatis ca-

tervas, hinc et orationes nostræ sæpe interrumpuntur atque turbantur, et ante conspectum tuum dum ad aures tuas vocem cordis intendimus, nescio unde irruentibus nugatoriis cogitationibus res tanta præciditur.

~~~~~

CAPUT XXXVI.

Ut se habet ad tertium tentationis genus, quod est superbiæ.

LVIII. NUMQUID etiam hoc inter contemnenda deputabimus, aut aliquid nos reducet in spem nisi tota misericordia tua; quoniam cœpisti mutare nos? Et tu scis quanta ex parte mutaveris, qui me primitus sanas a libidine vindicandi me, ut propitius fias etiam cæteris omnibus iniquitatibus meis, et sanes omnes languores meos, et redimas de corruptione vitam meam, et corones me in miseratione et misericordia, et saties in bonis desiderium meum¹; qui compressisti a timore tuo superbiam meam, et mansuefecisti jugo tuo cervicem meam. Et nunc porto illud, et lene est mihi, quoniam sic promisisti et fecisti²; et vere sic erat, et nesciebam quando id subire metuebam. Sed numquid, Domine, qui solus sine typho dominaris, quia solus verus Dominus es qui non habes dominum; numquid hoc quoque tertium tentationis genus cessavit a me, aut cessare in hac tota vita potest?

LIX. Timeri et amari velle ab hominibus, non propter aliud, sed ut inde sit gaudium quod non est gaudium, misera vita est, et foeda jactantia. Hinc fit vel maxime

¹ Psal. cii, 3-5. — ² Matth. xi, 30.

non amare te, nec caste timere te. Ideoque tu superbis resistis, humilibus autem das gratiam¹, et intonas super ambitiones sæculi, et contremunt fundamenta montium. Itaque nobis, quoniam propter quædam humanæ societatis officia necessarium est amari et timeri ab hominibus, instat adversarius veræ beatitudinis nostræ, ubique spargens in laqueis: Euge, euge: ut dum avidè colligimus, incaute capiamur, et a veritate tua gaudium nostrum deponamus, atque in hominum fallacia ponamus; libeatque nos amari et timeri, non propter te, sed pro te; atque isto modo sui similes factos secum habeat, non ad concordiam charitatis, sed ad consortium supplicii, qui statuit sedem suam ponere in Aquilone, ut te perversa et distorta via imitanti², tenebrosi frigidique servirent. Nos autem, Domine, pusillus grex tuus ecce sumus³; tu nos posside, Prætede alas tuas, et fugiamus sub eas. Gloria nostra tu esto; propter te amemur, et verbum tuum timeatur in nobis. Qui laudari vult ab hominibus vituperante te, non defendetur ab hominibus judicante te, nec eripietur damnanante te. Cum autem non peccator laudatur in desideriis animæ suæ, nec qui iniqua gerit benedicitur⁴, sed laudatur homo propter aliquod donum quod dedisti ei, at ille plus gaudet sibi laudari se, quam ipsum donum habere unde laudatur; etiam iste te vituperante laudatur; et melior jam ille qui laudavit, quam iste qui laudatus est. Illi enim placuit in homine donum Dei, huic amplius placuit donum hominis quam Dei.

¹ 1 Petr. v, 5. — ² Isaï. xiv, 13-15. — ³ Luc. xii, 32. — ⁴ Psal. x, 3.

CAPUT XXXVII.

Ut movetur laudibus humanis.

LX. TENTAMUR his tentationibus quotidie, Domine, sine cessatione tentamur. Quotidiana fornax nostra est humana lingua. Imperas nobis et in hoc genere continentiam: Da quod jubes, et jube quod vis. Tu nosti de hac re ad te gemitum cordis mei, et flumina oculorum meorum. Neque enim facile colligo quam sim ab ista peste mundatior, et multum timeo occulta mea¹, quæ norunt oculi tui, mei autem non. Est enim qualiscumque in aliis generibus tentationum mihi facultas explorandi me: in hoc pene nulla est. Nam et a voluptatibus carnis, et a curiositate supervacanea cognoscendi, video quantum assecutus sim posse refrenare animum meum, cum eis rebus careo; vel voluntate, vel cum absunt. Tunc enim me interrogo quam magis minusve mihi molestum sit non habere. Divitiæ vero quæ ob hoc expetuntur ut alicui istarum trium cupiditatum, vel duabus earum, vel omnibus serviant, si persentiscere non potest animus utrum eas habens contemnat, possunt et dimitti ut se probet. Laude vero ut careamus, atque in eo experiamur quid possumus, numquid male vivendum est, et tam perditæ atque immaniter, ut nemo nos noverit qui non detestetur? Quæ major dementia dici aut cogitari potest? At si bonæ vitæ bonorumque operum comes et solet, et debet esse lauda-

¹ Psal. XVIII, 13.

tio, tam comitatum ejus, quam ipsam bonam vitam deserere non oportet. Non autem sentio sine quo esse aut æquo animo, aut ægre possim, nisi cum abfuerit.

LXI. Quid igitur tibi in hoc genere tentationis, Domine, confiteor? Quid? nisi delectari me laudibus; sed amplius ipsa veritate quam laudibus? Nam si mihi proponatur, utrum malim furens, aut in omnibus rebus errans, ab omnibus hominibus laudari, an constans, et in veritate certissimus, ab omnibus vituperari, video quid eligam. Verumtamen nollem, ut vel auget mihi gaudium cujuslibet boni mei suffragatio oris alieni. Sed auget, fateor; non solum, sed et vituperatio minuit. Et cum ista miseria mea perturbor, subintrat mihi excusatio, quæ qualis sit, tu scis, Deus, nam me incertum facit. Quia enim nobis imperasti non tantum continentiam, id est, a quibus rebus amorem cohibeamus, verum etiam justitiam, id est, quo eum conferamus: nec te tantum voluisti a nobis, verum etiam proximum diligere; sæpe mihi videor de profectu aut spe proximi delectari, cum bene intelligentis laude delector; et rursus ejus malo contristari, cum eum audio vituperare quod aut ignorat, aut bonum est. Nam et contristor aliquando laudibus meis, cum vel ea laudantur in me, in quibus ipse mihi displiceo; vel etiam bona minora et levia pluris æstimantur quam æstimanda sunt. Sed rursus unde scio, an propterea sic afficior, quia nolo de me ipso a me dissentire laudatorem meum; non quia illius utilitate moveor, sed quia eadem bona quæ mihi in me placent, jucundiora mihi sunt cum et alteri placent? Quodam modo enim non ego laudor, cum de me sententia mea non laudatur, quandoquidem aut illa laudantur quæ mihi displicent, aut illa amplius quæ mihi minus placent. Ergo-ne de hoc incertus sum mei?

LXII. Ecce in te, Veritas, video non me laudibus meis

propter me, sed propter proximi utilitatem moveri oportere. Et utrum ita sit nescio. Minus mihi in hac re notus sum ipse quam tu. Obsecro te, Deus meus, et me ipsum mihi indica, ut confitear oraturis pro me fratribus meis quod in me saucium comperero. Iterum me diligentius interrogem. Si utilitate proximi moveor in laudibus meis, cur minus moveor, si quisquam alius injuste vituperetur, quam si ego? cur ea contumelia magis mordeor quæ in me, quam quæ in alium eadem iniquitate coram me jacitur? An et hoc nescio? Etiam-ne id restat ut ipse me seducam, et verum non faciam coram te in corde et lingua mea? Insaniam istam, Domine, longe fac a me, ne oleum peccatoris mihi sit os meum ad impinguandum caput meum¹.

CAPUT XXXVIII.

Et virtuti periculum a vana gloria.

LXIII. EGGENUS et pauper ego sum, et melior in occulto gemitu displicens mihi, et quærens misericordiam tuam donec reficiatur defectus meus, et perficiatur usque in pacem quam nescit arrogantis oculus. Sermo autem ore procedens, et facta quæ innotescunt hominibus, habent tentationem periculosissimam ab amore laudis, qui ad privatam quamdam excellentiam contrahit emendicata suffragia; tentat et cum a me in me arguitur, eo ipso quo arguitur, et sæpe homo de ipso vanæ gloriæ contemptu vanius gloriatur; ideoque non jam de ipso contemptu

¹ Psal. cl., 5.

gloriæ gloriatur. Non enim eam contemnit, cum gloriatur intus.

CAPUT XXXIX.

Amoris proprii vis et natura.

LXIV. ETIAM intus est aliud in eodem genere tentationis malum, quo inanescunt qui placent sibi de se, quamvis aliis vel non placeant, vel displiceant, nec placere affectent cæteris. Sed sibi placentes multum tibi displicent, non tantum de non bonis quasi bonis; verum etiam de bonis tuis quasi suis: aut etiam sicut de tuis, sed tanquam ex meritis suis: aut etiam sicut ex tua gratia, non tamen socialiter gaudentes, sed aliis invidentes ea. In his omnibus atque hujuscemodi periculis et laboribus vides tremorem cordis mei; et vulnera mea magis subinde a te sanari, quam mihi non infligi sentio.

CAPUT XL.

Quod in se et cæteris rebus Deum investigavit.

LXV. UBI non mecum ambulasti, Veritas, docens quid caveam et quid appetam, cum ad te referrem inferiora visa mea quæ potui teque consulerem? Lustravi mundum foris sensu quo potui, et attendi vitam corporis mei de me, sensusque ipsos meos. Inde ingressus sum in recessus memoriæ meæ multiplices amplitudines plenas miris modis copiarum innumerabilium, et consideravi, et expavi, et nihil eorum discernere potui sine te, et nihil eorum esse te inveni. Nec ego ipse inventor qui peragravi omnia, et distinguere et pro suis quæque dignitatibus æstimare conatus sum, excipiens alia nuntiantibus sensibus, et interrogans alia mecum commixta sentiens, ipsosque nuntios dignoscens atque dinumerans, jamque in memoriæ latis opibus alia pertractans alia recondens, alia eruens. Nec ego ipse cum hæc agerem, id est, vis mea qua id agebam, nec ipsa eras tu, quia lux es tu permanens quam de omnibus consulebam an essent, quid essent, quanti pendenda essent. Et audiebam docentem ac jubentem; et sæpe istud facio. Hoc me delectat, et ab actionibus necessitatis quantum relaxari possum, ad istam voluptatem refugio. Neque in his omnibus quæ percurro consulens te, invenio tutum locum animæ meæ nisi in te, quo colligantur sparsa mea, nec a te quidquam recedat ex me. Et aliquando intromittis me in affectum multum inusitatum introrsus ad nescio quam dulcedinem, quæ si perficiatur in me, nescio quid

erit quod vita ista non erit. Sed recido in hæc ærumnosis ponderibus, et resorbeor solitis, et teneor, et multum fleo, sed multum teneor. Tantum consuetudinis sarcina degravat. Hic esse valeo, nec volo; illic volo, nec valeo; miser utrobique.

CAPUT XLI.

Triples cupiditas.

LXVI. IDEOQUE consideravi languores peccatorum meorum in cupiditate triplici, et dexteram tuam invocavi ad salutem meam. Vidi enim splendorem tuum corde saucio, et repercussus dixi: Quis illuc potest? Projectus sum a facie oculorum tuorum¹. Tu es Veritas super omnia præsidens: at ego per avaritiam meam non amittere te volui, sed volui tecum possidere mendacium; sicut nemo vult ita falsum dicere, ut nesciat ipse quid verum sit. Itaque amisi te, quia non dignaris cum mendacio possideri.

¹ Psal. xxx, 23.

CAPUT XLII.

*Nonnulli ad dæmones tanquam redeundi ad Deum
mediatores infeliciter recurrerunt.*

LXVII. QUEM invenirem qui me reconciliaret tibi? Ambendum mihi fuit ad Angelos? Qua prece? quibus sacramentis? Multi conantes ad te redire, neque per se ipsos valentes, sicut audio, tentaverunt hæc, et inciderunt in desiderium curiosarum visionum, et digni habiti sunt illusionibus. Elati enim te quærebant doctrinæ fastu, exerentes potiusquam tundentes pectora, et adduxerunt sibi per similitudinem cordis sui, conspirantes et socias superbix suæ potestates aëris hujus¹, a quibus per potentias magicas deciperentur, quærentes mediatorem per quem purgarentur, et non erat. Diabolus enim erat transfigurans se in Angelum lucis². Et multum illexit superbam carnem, quod carneo corpore ipse non esset. Erant enim illi mortales et peccator es; tu autem, Domine, cui reconciliari superbe quærebant, immortalis et sine peccato. Mediator autem inter Deum et homines³, oportebat ut haberet aliquid simile Deo, aliquid simile hominibus; ne in utroque hominibus similis, longe esset a Deo; aut in utroque Deo similis, longe esset ab hominibus, atque ita mediator non esset. Fallax itaque ille mediator, quo per secreta judicia tua, superbia mereretur illudi, unum cum hominibus habet, id est, peccatum; aliud videri vult habere cum Deo, ut quia carnis mortalitate non tegitur,

¹ Ephes. II, 2. — ² 2 Cor. XI, 14. — ³ 1 Tim. II, 5.

pro immortalis se ostendet. Sed quia stipendium peccati mors est, hoc habet commune cum hominibus, unde simul damnatur in mortem.

CAPUT XLIII.

Christus verus mediator.

LXVIII. VERAX autem mediator quem secreta tua misericordia demonstrasti humilibus, et misisti ut ejus exemplo etiam ipsam discerent humilitatem, mediator ille Dei et hominum homo Christus Jesus, inter mortales peccatores et immortalem justum apparuit; mortalis cum hominibus, justus cum Deo. Ut quoniam stipendium justitiæ vita et pax est, per justitiam conjunctam Deo evacuet mortem justificatorum impiorum, quam cum illis voluit habere communem. Hic demonstratus est antiquis sanctis, ut ita ipsi per fidem futuræ passionis ejus, sicut nos per fidem præteritæ salvi fierent. In quantum enim homo, in tantum mediator; in quantum autem Verbum non medius, quia æqualis Deo, et Deus apud Deum, et simul cum Spiritu sancto unus Deus.

LXIX. Quomodo nos amasti, Pater bone, qui Filio tuo unico non pepercisti, sed pro nobis impiis tradidisti eum¹? Quomodo nos amasti pro quibus ille, non rapinam arbitratus esse æqualis tibi, factus est subditus usque ad mortem crucis², unus ille in mortuis liber³, potestatem habens ponendi animam suam, et potestatem habens iterum su-

¹ Rom. VIII, 32. — ² Philip. II, 6. — ³ Psal. LXXXVII, 6-8.

mendi eam¹; pro nobis tibi victor et victima; et ideo victor, quia victima: pro nobis tibi sacerdos et sacrificium; et ideo sacerdos, quia sacrificium: faciens tibi nos de servis filios, de te nascendo, nobis serviendo. Merito mihi spes valida in illo est, quod sanabis omnes languores meos, per eum qui sedet ad dexteram tuam et te interpellat pro nobis²; alioquin desperarem. Multi enim et magni sunt iidem languores mei, multi sunt et magni, sed amplior est medicina tua. Potuimus putare Verbum tuum remotum esse a conjunctione hominis, et desperare de nobis, nisi caro fieret et habitaret in nobis.

LXX. Conterritus peccatis meis et mole miseræ meæ agitaveram in corde meditatusque fueram fugam in solitudinem: sed prohibuisti me, et confirmasti me, dicens: « Ideo pro omnibus Christus mortuus est, ut qui vivunt, » jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est³. » Ecce, Domine, jacto in te curam meam ut vivam, et considerabo mirabilia de lege tua⁴. Tu scis imperitiam meam et infirmitatem meam: doce me, et sana me. Ille tuus Unicus in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi⁵, redemit me sanguine suo. Non calumnientur mihi superbi: quoniam cogito pretium meum, et mando, et bibo, et erogo, et pauper cupio saturari ex eo inter illos qui edunt et saturantur, et laudant Dominum qui requirunt eum⁶.

¹ Joan. x, 18. — ² Rom. viii, 34. — ³ 2 Cor. v, 15. — ⁴ Psal. cxviii, 18. — ⁵ Coloss. ii, 3. — ⁶ Psal. xxi, 27.

LIBER XI.

LAUDATURUS DEUM DEINCEPS PROFESSIONE SUÆ IPSIUS IN SCRIPTURIS SANCTIS SIVE IMPERITIÆ, SIVE ETIAM PERITIÆ, AUT EJUS, QUO IN EAS EX MUNERE DIVINO FLAGRABAT, STUDIUM, EXPLICANDUM SUMIT EXORDIUM LIBRI GENESEOS; ATQUE HIC PRIMUM ILLUSTRAT ISTHÆC VERBA: *In principio fecit Deus cœlum et terram*. OCCURRIT OBTRACTANTIBUS, QUID FACERET DEUS ANTEQUAM CŒLUM ET TERRAM CONDERET; ET UNDE EI IN MENTEM VENERIT TANDEM ALIQUANDO EA FACERE, CUM ANTEA NON FECISSET. DUM VERO HIS REFELLENDIS INSISTIT, COPIOSAM DE TEMPORE CONSCRIBIT DISPUTATIONEM.

CAPUT I.

Cur confitemur Deo scienti.

I. NUMQUID, Domine, cum tua sit æternitas, ignoras quæ tibi dico, aut ad tempus vides quod fit in tempore? Cur ergo tibi tot rerum narrationes digero? Non utique ut per me noveris ea, sed affectum meum excito in te, et eorum qui hæc legunt, ut dicamus omnes: Magnus Dominus et laudabilis valde¹. Jam dixi et dicam: Amore amoris tui facio istud. Nam et oramus, et tamen Veritas ait: « Novit Pater vester quid vobis opus sit, priusquam peccatis tatis ab eo². » Affectum ergo nostrum patefacimus in te, confitendo tibi miseras nostras et misericordias tuas

¹ Psal. xcvi, 4. — ² Matth. vi, 8.